MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O`zMPU

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

NIZOMIY NOMIDAGI

O‘ZBEKISTON MILLIY PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

“PROFESSOR VASILA KARIMOVA O‘QISHLARI”

«ЧТЕНИЕ ПРОФЕССОРА ВАСИЛЫ КАРИМОВОЙ»

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani tezislar
TO‘PLAMI

20.9.2025

TOSHKENT-2025

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

NIZOMIY NOMIDAGI

O‘ZBEKISTON MILLIY PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

“PROFESSOR VASILA KARIMOVA O‘QISHLARI”

«ЧТЕНИЕ ПРОФЕССОРА ВАСИЛЫ КАРИМОВОЙ»

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani tezislar
TO‘PLAMI

(V.M.Karimovaning 70 yillik yubileyiga bag‘ishlanadi)
20-sentyabr 2025-yil

Toshkent-2025

“**Professor Vasila Karimova o‘qishlari**” mavzusida respublika ilmiy-amaliy konferensiya materialllari. – Toshkent:

Ma’sul muharrir:
Psixologiya fanlari doktori, professor N.SH. Umarova
Tahrir hay’ati:
Psixologiya fanlari doktori, professor N.G.Kamilova
Psixologiya fanlari doktori, professor Z.T.Nishanova
Psixologiya fanlari doktori, professor D.U.Abdullayeva
Psixologiya fanlari doktori, professor N.B.Atabayeva
Amaliy psixologiya kafedrasi dotsenti G.K.Alimova
Sahifalovchilar: o‘qituvchi M.M.Abdukarimov
o‘qituvchi N.F.To‘rayev

To‘plamda keltirilgan maqolalarning mazmuni va keltirilgan statistik ma’lumotlarga mualliflar mas’ul.

– 2005. – № 4. – С. 311-317.
4.Karimova V.M " Oilaviy hayot psixologiyasi" Öquv qöllanma T . 2006.
5. Canatan va Yildirim, 2011: 9. “ Genel Psikoloji” .

TALABALAR IJTIMOIY MAVQEYINING PSIXOLOGIK OMILLARI

Haydarova Sarvinoz Saydullayevna
Termiz davlat universiteti tadqoqotchisi

Jamiyatning doimiy o'zgarishi, chuqur o'zgarishlar va funksional tuzilmalarning murakkabligi ijtimoiy munosabatlar bilan bog‘liq turli qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Olimlar oldida bu hodisalarni har tomonlama o'rganish vazifasi turibdi. Shulardan biri hodisalar, shubhasiz, jamiyatning maqom farqlanishidir. “Status” tushunchasi falsafa, tarix, iqtisod, siyosatshunoslik, sotsiologiya, psixologiya fanlarida keng o’rganilgan. Ijtimoiy sohada xususan, psixologiyada asosiy e'tibor shaxsiyat omillarini o'rganishga, ularning shakllanishiga ta'sir qiluvchi shaxslararo munosabatlarning xususiyatlari, shaxsning kichik va katta guruhlarda ma'lum bir maqom pozitsiyasi o'rganishga qaratilgan.

Guruhlardagi shaxslararo munosabatlar va talabalar ijtimoiy mavqeyini o’rganish oxirgi o'n yillikda an'anaviy tadqiqot predmeti bo'lib xizmat qiladi. Kuzatishlarga ko‘ra, yuqori maqomli talabalar o'zini-o'zi hurmat qilishlari bilan ajralib turadi. Bundan tashqari, munosabatlarning yaqinlik darajasidan qat'i nazar, yuqori maqomli talabalar boshqa talabalar uchun "muhim boshqalar" dir, ya'ni ular talabalar guruhlari a'zolarining o'zini o'zi qadrlashiga sezilarli ta'sir qiladi. Guruhning o‘zaro ta’sir mexanizmlari muammosining muhim xususiyatlardan biri shaxslararo o‘zaro ta’sir - bu shaxsning guruhdagi statususiga bog‘liqligini ko‘rishimiz mumkin. [3], [11]

Guruhdagi talabalarning ijtimoiy mavqiyini o‘rganilishiga doir tadqiqotlar xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. G.M.Andreyeva rus psixologi va sosiologi guruhni sub’yektlari ma’lum umumiy xususiyatlar, shu jumladan birgalikdagi faoliyatning tabiati bilan birlashtirilgan shaxs sifatida belgilaydi.[6] A.A.Rean - rus psixologi va Y.L.Kolominskiy ijtimoiy psixologiyada olingan ma’lumotlar statuslar farqlarini aniqlashning yaxlit rasmini yaratmaydi.[10]

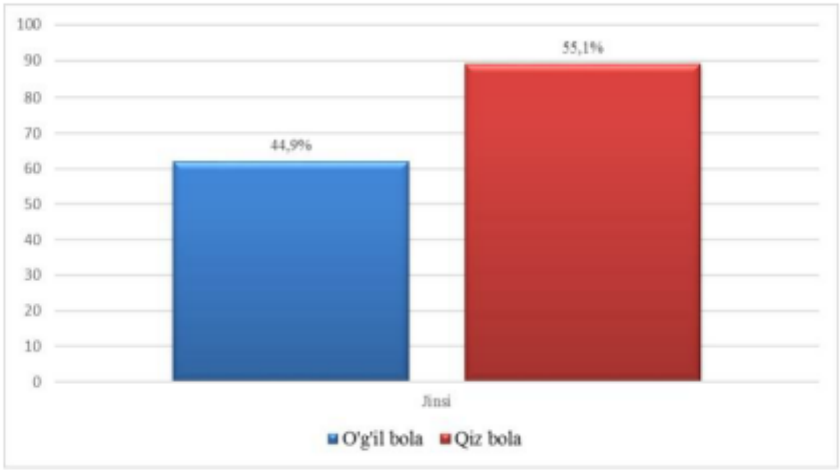
Talabalarning muloqot sub’yektlari sifatidagi xususiyatlarini rivojlanishning ijtimoiy holati nuqtai nazaridan talqin qilish mumkin. Talabalik davri etakchi faoliyatning o‘zgarishi, ijtimoiy maqomning o‘zgarishi, yoshlarning yangi ijtimoiy rolga kirishi bilan tavsiflanadi .Mamlakatimiz olimlari ham bu borada e’tiborga molik izlanishlar olib borishgan.

Yuqoridagi xorij va mahalliy olimlar tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlardan farqli o‘laroq, mazkur tadqiqot ishlarida talabalarning psixologik- pedagogik jixatdan

tayyorlash E.G‘.G‘oziyev raxbarligida uning shogirdlari tomonidan zo’r qiziqish bilan o’rganildi. Jumladan, X.A.Ruxiyeva «Talabaning o’quv faoliyatini o’zi boshqarishning psixologik xususiyatlari» mavzusidagi nomzodlik dissertatsiyasida umumlashgan o’quv faoliyati usullari sistemasi orqali o’quv faoliyatini o’zi boshqarish metodlarini ishlab chiqdi. [12]

Shaxslararo o'zaro ta'sirning muhim xususiyatlaridan biri - bu shaxsning guruhdagi yoki maqomdagi pozitsiyasi, bu shaxsning shaxslararo munosabatlar tizimidagi mavqeini va uning guruh a'zolari tomonidan "psixologik maqbulligi" o'lchovini bildiradi. Buni shaxsning kommunikativ faoliyati muvaffaqiyatining etarlicha ob'ektiv ko'rsatkichi deb hisoblash mumkin.

Ya.L.Kolominskiy maqomni integral tushuncha sifatida belgilaydi, bu ikkala ob'ektiv parametrlarni, masalan, guruh ichidagi tuzilmadagi shaxsning pozitsiyasini va turli darajada aks ettirilgan o'z pozitsiyasining sub'ektiv aksini o'z ichiga oladi.[1] Shunday qilib, zamonaviy ijtimoiy psixologiyada maqom sub'ektning shaxslararo munosabatlar tizimidagi o'rni sifatida qaraladi, uning huquqlari, majburiyatlari va guruhdagi muayyan imtiyozlarni belgilaydi. Tengdoshlar guruhlarida individual maqom muammosi ko'proq bola rivojlanishi, o'smirlik va yoshlik davri tadqiqotchilari tomonidan ko'proq o'rganilgan ,"talabalik yoshi" kabi muhim bosqich bu borada etarlicha o'rganilmagan. Talabalarning muloqot sub'ektlari sifatidagi xususiyatlarini rivojlanishning ijtimoiy holati nuqtai nazaridan talqin qilish mumkin. Talabalik davri etakchi faoliyatning o'zgarishi, ijtimoiy maqomning o'zgarishi, yoshlarning yangi ijtimoiy rolga kirishi bilan tavsiflanadi. [2]

1-rasm. Respondentlarning jinsi ko‘rsatkichi

Ttadqiqot ishimizda 1-chi xudud Surxondaryo viloyati Termiz davlat universiteti 18-24 yosh oralig‘idagi 147 nafar talabalar ishtirok etishdi. Ushbu

sinaluvchilardan 14 shkaladan iborat V.V.Stolinning “O‘ziga bo‘lgan munosabat” test-so‘rovnomasi hamda G.Ayzenkning “Temperament”testining birlamchi tavsiflovchi statistika natijalariga ko‘ra, barcha ko‘rsatgichlar assimetriya va exsessda normada ekanligini uchun biz Kolmogorov-Smirnov mezoni bo’yicha ma’lumotlarni normal taqsimlanishga mosligini ko‘rishimiz mumkin.

2- jadval

V.V.Stolinning “O‘ziga bo‘lgan munosabat” test-so‘rovnomasi ko‘rsatkichlari (Kolmogorov-Smirnov me’zoni bo‘yicha) N=147

№	Shkalalarnomi	Kolmogorov Smirnov bo‘yicha z qiymat	Ishonchdarajasi
1	O‘z-o‘ziga xurmat	1,707	0,006**
2	Autosimpatiya	1,177	0,125
3	Boshqalardan kutilgan munosabat	1,974	0,001***
4	O‘z-o‘ziga qiziqish	2,147	0,000***
5	O‘z-o‘ziga ishonch	2,141	0,000***
6	Boshqalarga munosabat	2,144	0,000***
7	O‘z-o‘zini qabul qilish	2,145	0,000***
8	O‘z-o‘zini boshqarish	2,592	0,000***
9	O‘z-o‘zini ayblash	1,892	0,002**
10	O‘z-o‘ziga qiziqish	2,157	0,000***
11	O‘z-o‘zini anglash	2,688	0,000***
12	Eksroversiya	0,673	0,756
13	Introversiya	0,797	0,549
14	Hissiy barqarorlik	1,145	0,146

Tadqiqot ishimizdan olingan natijalarning yanada ishonchliligini aniqlash hamda normal taqsimlanishga moslik darajasiga ko‘ra qaysi bir me’zonga tegishli ekanligini aniqlash maqsadida, Kolmogorov-smirnov me’zonidan foydalangan holda quyidagi ko‘rsatgichlarga ega bo‘ldik:

V.V.Stolinning “O‘ziga bo‘lgan munosabat” test-so‘rovnomasing Global o‘ziga munosabat ($D=1,011$; $p<0,05$), Autosimpatiya ($D=1,177$; $p<0,05$), G.Ayzenkning ning “Temperament”testining esktroversiya ($D=0,673$; $p<0,05$), introversiya ($D=0,797$;

p<0,05), hissiy barqarorlik (D=1,145; p<0,05) shkalalarini tahlil qilganimizda esa, normal taqsimlanish qonuniga mos kelishi aniqlandi.

Demak biz yuqoridagi natijalarga ko‘ra, normal taqsimlanish qonuniga mos kelgan ko‘rsatgichlar bilan parametrik (Styudent, Pirson, Bir omilli dispersion tahlil mezonlari), normal taqsimlanish qonuniga mos kelmagan ko‘rsatgichlar bilan esa noparametrik (Mann Uitni, Vilkokson, Spirmen, Krusskal Uollis mezonlari) usullar orqali tahlil qilishimiz mumkin.

Talabalar yoshini tavsiflovchi tadqiqotchilar ushbu davrda kasbiy ta'lim masalalari eng keskin tarzda paydo bo'lishini ta'kidlaydilar.

O'z taqdirini o'zi belgilash, bundan tashqari, ko'plab talabalar uchun bu davr oilani yaratish yoki uzoq muddatli, hissiy jihatdan muhim munosabatlarni o'rnatish bilan bog'liq. Bu jiddiy inqirozlar, og'ir yuklar, tashvishlar va muammolar davri. Demak, kasbiy ta’lim jarayonida shaxsning nafaqat kasb sub’ekti, balki shaxslararo munosabatlarning sub’ekti sifatida shakllanishi sodir bo’ladi va shu munosabat bilan talabalar jamoasining o’rni, uning guruhdagi mavqei. , guruh ichidagi shaxslararo munosabatlar tizimida sub'ektning egallagan o'rni nihoyatda katta.

Talabalar guruhidagi shaxsning holatiga ta'sir qiluvchi ijtimoiy-psixologik omillarni tahlil qilish ma'lumotlari talabalarning turli bosqichlarida moslashuvi uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish jarayonida universitetning psixologik xizmatlari faoliyati uchun foydali bo'ladi. O'qitish, talabalar guruhining faoliyatini optimallashtirish, shaxsning guruhga kirishini optimallashtirish ta'lim funktsiyalarini yanada samarali amalga oshirish imkonini beradi.

Xulosa. Ushbu mavzu yuzasidan olingan ishda ko‘plab ilmiy adabiyotlar, so‘ngi yillarda olib borilayotgan psixologik, sotsiologik tadqiqotlar bilan tanishib chiqildi. To‘plangan ilmiy manbalar va psixodiognostik metodlar orqali talabalarda emperik tadqiqot olib borib, mavzuning ahamiyatliligi yuzasidan psixologik, ijtimoiy jihatdan ko‘rib, o‘rganildi. Kuzatish barobarida mavzu yuzasidan tanlab olingan guruhlar orasida bir necha o‘ta ahamiyatli metodikalarni olishga muvaffaq bo‘ldik. Mavzuning psixologik ijtimoiy ahamiyatini ko‘rib chiqishda jahonga mashxur psixologlar, sotsiologlar, olimlar fikridan foydalanildi. Taqdqiqotda metodologik asos sifatida qo‘llanilgan psixodiognostik metodikalarning qay darajada to‘g‘ri tanlanganligini aniqlash maqsadida, birlamchi tavsiflovchi statistika amalga oshirildi.

Uning natijalariga ko‘ra, psixodiognostik metodikalarning to‘g‘ri tanlanganligi o‘z tasdig‘ini topdi. Ushbu tadqiqot davomida olingan natijalar respondentlarning yosh, jins va gurux jihatdan farqli jihatlariga egaligi sabab, qiziqarli natijalarni keltirib chiqardi. Talabalarning guruhdagi statusiga ularning o’zlariga berayotgan baholari va temperament tiplarini ham ta’siri yuqori ekanligini tadqiqotlarimizda ko’rishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Коломинский Я.Л. Социальная психология взаимоотношений в малых группах. М.: АСТ, 2010. 448 с.
2. Краснова В.В., Холмогорова А.Б. Социальная тревожность и студенческая дезадаптация / Психологическая наука и образование. 2011. №1. С. 140-150.
3. Сачкова М.Е. Статусные отношения в подростковых ученических группах / Вопросы психологии. 2006. №4. С. 58–58.
4. Творогова Н.Д. Экспериментальное изучение социальной перцепции в процессе общения студентов в учебной группе // Вопросы психологии. 1981. № 4. С. 119-123. Инженерный вестник Дона, №4 (2014) ivdon.ru/ru/magazine/archive/n4y2014/2698 © Электронный научный журнал «Инженерный вестник Дона», 2007–2014
5. Психология. Словарь. / Под ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. М., 1990. 494 с.
6. Андреева Г.М. Социальная психология. М.: Аспект Пресс, 2009. 384 с.
7. Донцов А.И. Социальная психология групп. / Вестник Московского унта. Сер.14.Психология. 1997. №4. С. 17-25.
8. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. СПб.: ЗАО Питер, 1999. 416 с.
9. Z.T.Nishonova ,P.S.Ergashev Oliy maktab psixologiyasi T.2012.220bet

PEDAGOGLARDA TOLERANTLIK NAMOYON BO‘LISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Sattorova Maxliyo Dilmurod qizi
Termiz davlat universiteti Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Kirish. Jahon aholisining turmush tarzi va uning sifatida yuz berayotgan o‘zgarishlar kishilarda o‘zaro mehr va do‘stonalik munosabatlar o‘rnatilishini har doimgidan ham dolzarb qilib qo‘ymoqda. Tolerantlikni rivojlantirish shu nuqtai nazardan alohida ahamiyatga bo'lib, buning zamirida shaxslararo va guruhlararo muammolar masalasi turadi. Kishilarning yosh va individual psixologik xususiyatlari tufayli o‘quvchi va talabalar ta'lim tadqiqotchilaridan jiddiy e'tibor talab qiladigan ijtimoiy guruh bo‘lib, ularda tolerantlikni shakllantirish yoshlar o'rtasida mavjud murosasizlik shakllarini bartaraf etish zarurati yuzaga kelmoqda..

Pedagoglarda tolerantlik namoyon bo'lishini belgilovchi omillarni shaxsiy xususiyatlar, ijtimoiy-psixologik omillar, kasbiy tajriba va ijtimoiy-madaniy muhit kabi

№	Иштирокчи ФИШ ва мавзу номи	Бетлар
	Васила Каримова ўқишлари	
1.	***Umarov B.*** Zahmatkash va fidoyi olima!	**3**
2.	***Melbaeva R.*** Ustozlarning ustozi Karimova Vasila mamanosirovna hayoti va ijodiga bir nazar	**4**
3.	***Тураева Д.*** Қалбимга илм чароғини ёққан Устозим...	**8**
4.	***Жўраев Н.*** Устознинг ҳар бир сабоғи келажакка қўйилган пойдевор	**10**
5.	***Akramova F.*** Oilada sog‘lom psixologik muhit yaratish – dolzarb muammo sifatida	**11**
6.	***Ibodullayev Z.*** O‘zbekistonda klinik psixologiyani o‘qitish va shu soha mutaxassislarini tayyorlashga oid	**15**
7.	***Safayev N.*** Shaxsda o‘z-o‘zini anglashning psixologik mexanizmlari	**16**
8.	***Илхамова Д.*** Социально-психологические детерминанты хронических соматических заболеваний у детей как объект психологических исследований	**19**
9.	***Рўзиев А.*** Устозга эҳтиром!	**24**
10.	***Abayev A.*** O‘smirlarda smartfonlardan foydalanish natijasida yuzaga keladigan kognitiv charchashning psixologik jihatlari	**26**
11.	***Abdinazarova Z.*** Psixologik treninglarning rivojlantiruvchi ta’sirining psixologik-pedagogik jihatlari	**31**
12.	***Abdukayumova Sh.*** Ekstralingvistik omillarning bolalar nutqiga ta’siri o‘yin va muloqot vositalarining tahlili	**38**
13.	***Abdullayeva A.*** O‘quvchilarni milliy ma’naviy meros asosida axloqiy tarbiyalash texnologiyalari	**41**
14.	***Abdullayeva A.*** Oila qurish ostonasida turgan yoshlarni nikox yoshi haqidagi tasavvurlariga ta’sir etuvchi ijtimoiy psixologik omillar	**45**
15.	***Abdullayeva D.*** Ona va bola munosabatlari oilaviy emotsional holat omili sifatida	**48**
16.	***Abdullayeva N.*** Ayollarning o’ziga beradigan bahosiga ijtimoiy-psixologik omillarni ta’siri	**52**
17.	***Abdullayeva R.*** Hayot sifatini oshirishning ijtimoiy-psixologik mexanizmini qo’llash	**56**
18.	***Abdullayeva Sh.*** Ta’lim jarayonida pedagog kasbiy kompetentligining ijtimoiy-psixologik poydevori	**61**
19.	***Abdurasulov J.*** Maktabgacha yosh davri psixologiyasi	**64**
20.	***Abduraximova Sh***. Stressni boshqarish talabalarda shaxsiy o‘sish omili sifatida	**69**
21.	***Abdusamatova Sh.*** Talabalik davrida tolerantlik psixologik omil sifatida	**72**
22.	***Abdusamatova Sh., Choriyev J.*** Ijtimoiy-kognitiv jarayonlar	**76**

	psixologik tavsifi	
292.	***Mamayusupova I.*** O‘smirlarning gender identifikatsiyasi va uni psixodiagnostik tadqiq etish	**1147**
293.	***Ibragimova Sh*** Stress psixologiyasi haqida tushuncha.	**1151**
294.	***Umrzaqova G.*** Klinik psixologiyaning zamonaviy muammolari	**1154**
295.	***Karimova N.*** Kichik maktab yoshidagi o`quvchilarga chet tili o`rgatishning psixologik asoslari	**1158**
296.	***Abdurayimov S.*** O‘zbek psixolog olimlari tomonidan oila va oilaviy munosabatlar muammosining o‘rganilish holati	**1162**
297.	***Abdurayimov S.*** Sharq allomalarining oila va turmush munosabatlariga oid qarashlari	**1166**
298.	***Qabulov Q.*** Oilaviy nizolar va ularni bolalar psixologiyasiga ta’siri	**1170**
299.	***Kushakova B.*** Yuridik psixologiya va ilk bolalik hamda ota-onalik davrida ular qonuniy xavfsizligini ta’minlash psixologiyasi	**1173**
300.	***Кулмаматова Ф.*** Факторы формирования деструктивного поведения у молодежи	**1177**
301.	***Abdullayeva Z.*** Iqtidorli bolalar qobiliyati psixodiagnostikasi.	**1183**
302.	***Almardanova S.*** Oliy ta’limda pedagoglar innovatsion faoliyatida koping strategiya xususiyatlari	**1187**
303.	***Choriyeva S.*** Zamonaviy oilalarda rolli munosabatlar identivligida ustanovkaning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	**1190**
304.	***Haydarova S.*** Talabalar ijtimoiy mavqeyining psixologik omillari	**1194**
305.	***Sattorova M.*** Pedagoglarda tolerantlik namoyon bo‘lishining psixologik xususiyatlari	**1198**
306.	***Sharafutdinova X..***Kognitiv-xulq-atvor psixoterapiyasi psixologiya metodi sifatida	**1203**
307.	***Xoliyorova M.*** Disfunktsional oila – munosabatlar va oqibatlar	**1208**
308.	***Xudoynazarova N.*** O‘smirlar xulq-atvorida altruizm psixodiagnostikasi	**1211**
309.	***Alimova N.*** Oilada farzand tarbiyasi eng katta mas’uliyat	**1217**
310.	***Sattarova Sh.*** Zamonaviy pedagoglarda ijobiy fikr rivojlanishida optimizmning namoyon bo’lishi	**1220**
311.	***Akramov M.*** Shaxsda ekologik ong shakllanishining psixologik mexanizmlarini shakllantirishning kontseptual muammolari	**1227**
312.	***Sultanova S.*** Xorij olimlarining aybdorlik hissi borasidagi fikrlari.	**1231**
313.	***Jumayeva G.*** Keksalik davrida hayot mazmunini anglashning psixologik xususiyatlari	**1233**
314.	***Kayumova G.*** Yoshlarning oila qurishda nikoh motivlarining oila mustahkamligiga psixologik ta’siri	**1240**

315.	***Эргашев Н.*** Мусиқий таълимда ўқитувчи шахсининг ўрни	**1243**
316.	***Нормуминова Д.*** Хавотирланиш холатида когнитив хатолар	**1246**
317.	***Nurqulova G.*** Kichik maktab yoshidagi bolalarga tashqi psixologik ta’sirlar tahlili	**1250**
318.	***Karayeva Y.*** Egoizm - ijtimoiy destruktiv hodisa sifatida	**1253**
319.	***Shamaeva M.*** Ayollar ma’naviy-psixologik qiyofasini o‘rganish tarixi	**1256**
320.	***Muxiddinova D.*** Ta’lim jarayonida o’qituvchining o’quvchilarga qadriyatli munosabati	**1259**
321.	***G‘ayibova N.*** O‘smir sibling maqomi – tadqiqot predmeti sifatida	**1262**
322.	***Nazarov A.*** Socio-psychological determinants of management decisions in the leader's activity	**1266**
323.	***Rasulova N.*** Aqliy va jismoniy muvozanat: inson salomatligining psixologik asoslari	**1269**
324.	***G‘oyibnazarov R.*** O‘zbekiston milliy taraqqiyotida diniy qadriyatlarga doir ayrim mulohazalar	**1273**
325.	***Сафарова А.*** Психологические особенности подростков с склонностью к девиантному поведению	**1277**